

НОВІ ТЕОРІЇ НОВОГО ТИСЯЧОЛІТТЯ

Продовжуємо публікацію концептуальних засад теорії врівноваженого космо-і біопсихосоціогенезу академіка Української академії історичних наук і Міжнародної академії прогнозування (м. Москва), доктора історичних наук, професора Донецького національного університету В.А. Моргуна. З часу попередніх публікацій (журнал «Наука. Релігія. Суспільство», 2003, № 1; 2004, №№ 1-4; 2005, №№ 2, 3) вчений значну увагу приділив розробці прикладних аспектів своєї теорії. Автором був ініційований у серпні 2005 року Погребищенський рух вчених і вчителів за відродження віддалених міст і сіл України. Головний девіз руху – «Україна без окраїн» – пропонується його симпатиками як сучасна національна ідея. Свою назву він отримав від назви м. Погребиця Вінницької області, центру колись квітучого, а тепер депресивного регіону у витоках річки Рось, колиски східнослов'янських народів. За два роки на основі методології професора Моргуна колективними зусиллями був напрацьований проект Національної програми співпраці вчених, освітян і держави у соціо- та державотворенні, розбудові громадянського «суспільства знань», витяги з якого і пропонуються Вашій увазі.

УДК 94(477):323.2

В.А. Моргун

Донецький національний університет, Україна

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ГЕОПОЛІТИЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглядається незадовільний стан науки і освіти в Україні і робиться висновок про невизначеність у зв'язку з цим її геополітичних перспектив. Пропонується конкретна програма виходу країни з глибокої соціально-економічної, політичної і духовної кризи.

Розвиток будь-якої країни неможливий без інтелектуального забезпечення. Через недалекоглядну політику можновладців Україна за добу незалежності втратила майже всі завойовані раніше позиції у науці та освіті. Тому її геополітичні перспективи загалом можна охарактеризувати як невизначені. Проте усередині прошарку вчених та освітян, зокрема патріотично налаштованої його частини, яка не хоче шукати кращої долі за кордоном, інтелектуальна робота не вщухала. Одним із її результатів за останні роки стало напрацювання Національної програми взаємодії держави і вчених та освітян у державотворенні, відродженні депресивних регіонів та розбудові громадянського «суспільства знань». Під загальною назвою «Україна без окраїн» / «Русь-Україна Святая». Державі та суспільству пропонується реальний шлях виходу із соціально-економічної, політичної та духовної кризи.

I. Вступ

1. Історія виникнення і цілеспрямованість

Рух вчених та освітян «Україна без окраїн» був започаткований 29 серпня 2005 року у місті Погребище Вінницької області на Всеукраїнській науковій конференції «Поросся в контексті історії України», організованій силами Інституту історії НАН України,

Інституту селянства при Інституті історії НАН України, Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України, Української академії історичних наук, Всеукраїнської спілки краєзнавців, Національного еколого-натуралістичного центру Міністерства освіти і науки України, Донецького національного університету, Погребищенської районної державної адміністрації та районної ради народних депутатів, ЦК профспілки працівників освіти і науки України, Державного науково-пошукового видавництва «Книга Пам'яті України». Спільними зусиллями Погребищенський рух вчених та освітян напрацював національний громадський Проект із відродження депресивних регіонів, а заодно і всієї України, і запрошує державу долучитися до його обговорення та виконання. Водночас Програма може стати зразком соціальної угоди, котру держава, перебуваючи за Конституцією України на службі у суспільства, має і вочевидь зобов'язана скласти із кожним його прошарком. Прийшла пора врахувати і врівноважити усю сукупність інтересів держави, громадянського суспільства і соціальних спільнот.

2. Відношення до національної ідеї

Програму потрібно розглядати у контексті пошуків консолідувочої національної ідеї. Слід погодитись з академіком П.П. Толочком, що національна ідея – це не етнічна, а державно-політична категорія [1]. Причому, як справедливо уточнюють українські науковці та політики, «...це не ідеологія у вузькому значенні слова, а проект спільного життя громадян цієї держави. Національна ідея – це те, до чого прагне нація згідно зі своїми можливостями» [2, с. 279]. Дійшли вони й думки, що «українська ідея може реалізуватись через українську сучасну високоінтелектуальну еліту. Еліта – це вчені, творча інтелігенція, інженерний склад, висококваліфіковані робітники» [3]. Не секрет для них і змістове наповнення української національної ідеї: «ідея викоренення бідності», «ідея соціального партнерства» тощо [2, с. 279]. Отож, Проект «Україна без окраїн», при усій його своєрідності, за своєю сутністю – лише давно назріле влучне оформлення у двох-трьох ключових словах багаторічної колективної творчості. Як оформились у свій час інші національні ідеї – «Москва – третій Рим», «Православ'я. Самодержавство. Народність», «Комунізм – світле майбутнє всього людства», «Британія – володарка морів», «величність Франції», «Німеччина понад усе», «американська мрія» і т.ін.

Іншим, більш глибинним, духовним гаслом тієї ж української національної ідеї могло б стати таке: «Русь-Україна Святая». Ми впевнені, що без духовного окормлення з боку православної церкви, інших конфесій проект «Україна без окраїн» ніколи не набере обертів, потрібних для прориву у майбутнє. Уособленням Погребищенського руху обрана стилізована шапка Мономаха, у якій замість верха – три церковні куполи, увінчані православними хрестами: чорний, червоний і білий. Сакральний герб розміщений на фоні прапора із трьох поперечних смуг таких же кольорів. Герб і кольори символізують історичну і духовну єдність Чорної, Червоної і Білої Русі. А напис «Русь-Україна Святая» – те, що їх спільні родові витоки знаходяться в Україні. Водночас така шапка – вдалий символ поєднання світської та духовної влади, визнання проблематичності подальшого розвитку України без духовного відродження. Така сакральна трансформація загально-руських ідей в українські, між іншим, неможлива без реального історичного підґрунтя.

3. Методологічні засади

Стосовно методологічних засад формування громадської Національної програми. Основи наукового підходу до реформування суспільства заклав видатний російсько-американський соціолог П.О. Сорокін (1889–1968 рр.). У своїй книзі «Соціологія революції» він, аналізуючи, що таке революція, що таке реформи, сформулював 4 канони реформ: 1) «реформи не повинні зневажати людську природу і суперечити базовим інстинктам»; 2) «старанне наукове дослідження конкретних соціальних умов повинно

випереджати будь-які практичні спроби їх реформування»; 3) «кожен реконструктивний експеримент потрібно спочатку тестувати в малому соціальному масштабі»; 4) «реформа повинна проводитися у світ правовими і конституційними засобами» [4].

Втім, підтримка наукових авторитетів самодостатня лише у науковому середовищі. У політичному та широкому соціальному, до яких ми маємо намір звертатися, набагато переконливіші апеляції до діючого законодавства. З правової точки зору шлях до співробітництва науково-освітньої громадськості і держави у царині регіонального розвитку відкриває Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» № 2850-IV від 8 вересня 2005 року, підписаний Президентом В.А. Ющенком. Стаття 2 цього Закону передбачає, що «стимулювання розвитку регіонів здійснюється на засадах» «співробітництва та взаємної відповідальності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, наукових і громадських організацій та інших суб'єктів у виконанні завдань регіонального розвитку». І уточнює, що самі ці завдання розв'язуються шляхом «визначення... науково обґрунтованих напрямів регіонального розвитку» на основі «програмно-цільового підходу». Вказані «суб'єкти» є партнерами, які пов'язані стосунками «взаємної відповідальності». Стаття 3 Закону передбачає побудову на основі вказаних «засад» «державної регіональної політики, державних програм економічного і соціального розвитку України, законів про Державний бюджет України, загальнодержавних програм, інших законів та актів законодавства України, а також програм економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, місцевих бюджетів». Крім того, владою обраний уніфікований механізм «узгодження діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування у сфері державного стимулювання розвитку регіонів».

Відповідно до ЗУ № 2850-IV: «Депресивна територія – регіон чи його частина (район, місто обласного значення або кілька районів, міст обласного значення), рівень розвитку якого (якої) за показниками, визначеними цим Законом, є найнижчими серед територій відповідного типу». Станом на 1 січня 2003 року в Україні нараховувалося 350 малих міст (із чисельністю населення до 50 тис. чоловік), що становить $\frac{3}{4}$ від загальної кількості. В них проживало майже 13 відсотків населення країни (близько 19 відсотків міського населення). Але їх соціально-економічна роль набагато вагоміша, бо значна їх частина – це адміністративні центри районів, з якими безпосередньо пов'язане життя 22 млн міських та сільських жителів. Тобто майже половина населення України тяжіє до малих міст! Ми вже не говоримо про їх непересічне культурно-історичне значення. Загалом все це дало підставу укладачам Загальнодержавної програми розвитку малих міст до 2010 року назвати їх «гарантом стабільності держави і суспільства». І ось 33 відсотки цих «гарантів стабільності» сама держава відносить до «депресивних», 61 % з них «мають недостатні темпи розвитку», і лише 6 % такі, що «інтенсивно розвиваються та протягом останніх трьох років мають позитивні показники зростання виробництва» [5]. Очевидно, що пов'язану із бідуючими містами та селами безодню проблем ніколи не вирішити за рахунок «0,2 відсотка доходної частини державного бюджету», які передбачається щорічно відпускати «на фінансування всіх програм подолання депресивності територій» за статтею 12 ЗУ «Про стимулювання розвитку регіонів». Цією «зоною соціального лиха» депресивних і наближених до них місцевостей, куди потрапила половина населення країни, передусім сільського, і має намір опікуватися Погребищенський рух вчених та освітян «Україна без окраїн» / «Русь-Україна Святая».

Розберемося і з іншою ключовою для нас дефініцією, формулювання якої дано у Законі України «Про державні цільові програми» № 1621-IV від 18 березня 2004 року: «Державна цільова програма – це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням

коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням» (стаття 1). Надана у 3-й статті Закону класифікація, між іншим, наголошує, що державні цільові програми можуть бути спрямовані на розв'язання проблем «регіонального розвитку, що мають державне значення». Стаття 5 передбачає основні стадії їх розроблення та виконання: «ініціювання розроблення державної цільової програми, розроблення та громадське обговорення концепції програми; схвалення концепції програми та прийняття рішення щодо розроблення проекту програми, визначення державного замовника та строків її розроблення; розроблення проекту програми – визначення заходів і завдань, що пропонуються для включення до неї, а також обсягів і джерел фінансування; державна експертиза проекту програми; погодження та затвердження програми; проведення конкурсного відбору виконавців заходів і завдань програми; організація виконання заходів і завдань програми, здійснення контролю за їх виконанням; підготовка та оцінка щорічних звітів про результати виконання програми, а в разі потреби – проміжних звітів; підготовка та опублікування в офіційних друкованих виданнях заключного звіту про результати виконання програми». За статтею 6 «ініціювати розроблення державної цільової програми, розробляти та проводити громадське обговорення концепції програми» можуть «Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, Національна академія наук України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації».

Біда депресивних територій, що насунулася на Україну часів незалежності, як чорна хмара, вже давно почала ламати адміністративно-командні стереотипи мислення і дій. І той же Президент України Л.Д. Кучма на два тижні раніше Закону України «Про державні цільові програми», 4 березня 2004 року, підписує Закон «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст» № 1580-IV. Наприклад, описується стан розвитку малих міст і сільських територій, що тяжіють до них, який можна коротко охарактеризувати як малопридатний для життя, але у заходах щодо їх державної підтримки робиться ставка, зокрема, на «розвиток науки», «ефективне використання... науково-виробничого потенціалу», «розвиток... науково-технічного потенціалу», «науково-технічне оновлення підприємств» тощо (розділи I, II та III). Звідки ж там взявся отой науковий потенціал, який вже і в країні майже втрачений?! Його треба не «ефективно використовувати», «розвивати» та «оновлювати», а створювати заново. Але, потрібно віддати належне і «кучмістам», вже у цьому Законі закладаються підвалини тих радикальних зрушень, що відбудуться у ЗУ № 2850-IV від 8 вересня 2005 року. Насамперед, ми маємо на увазі те, що у III розділі серед основних напрямів забезпечення комплексного розвитку малих міст називається «підвищення ролі територіальних громад, органів місцевого самоврядування в розробленні та виконанні програм розвитку малих міст». І загалом підкреслюється необхідність «посилення взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами, організаціями з питань розвитку малих міст». Звісно, «взаємодія» – це ще не «співробітництво» і «взаємна відповідальність», але, погодьтеся, серйозний крок їм назустріч. Цілком слушно також зауважується, що державна підтримка повинна поєднуватись із ефективним використанням «власних фінансових, матеріальних, трудових і природних ресурсів територіальних громад малих міст». Поруч із загальнодержавною програмою, розрахованою до 2010 року, запроваджується у практику розроблення «місцевих програм соціально-економічного розвитку малих міст на тривалу перспективу». При цьому особлива увага за Законом приділятиметься «малим містам, що віднесені до депресивних територій». Поставлена фактично у безвихідну ситуацію, держава виявляє готовність експериментувати. Визначений нею механізм реалізації завдань програми передбачає «вдосконалення законодавчої бази, в тому числі спрямоване на проведення

експериментів у сфері управління господарськими комплексами регіонів, створення спеціального інвестиційного режиму на територіях пріоритетного розвитку та спеціальних (вільних) економічних зон тощо» (розділ IV). В даному разі принциповим для нас є сам факт існування законодавчих підстав для проведення масштабних регіональних експериментів за участі вчених і освітян та їх громадських організацій.

Окремо потрібно сказати про започатковані ЗУ «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст» новації у царині поєднання науки з виробництвом. Вони підтримані ЗУ «Про стимулювання розвитку регіонів», прийняття якого, власне, було передбачене заходами щодо виконання вказаної Загальнодержавної програми. Серед стратегічних напрямків розвитку промисловості в малих містах, стимулювання малого підприємництва і забезпечення зайнятості населення виділяються: розміщення тут «нових високотехнологічних підприємств, утворення технопарків»; «створення необхідної інфраструктури (інкубатори, технопарки тощо)»; побудова «широкої мережі бізнес-інкубаторів за прикладом великих міст» тощо. Надзвичайно показово і важливо для нас, що зазначене «створення інфраструктури розвитку підприємництва» держава планує здійснювати «на засадах партнерства з Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними радами, іншими органами місцевого самоврядування та суб'єктами підприємництва». Отож, підсумовуючи обидва взаємопов'язані Закони України, можна із впевненістю стверджувати, що головними шляхами залучення науковців та освітян до справи подолання депресивності територій держава вважає, по-перше, їх участь у формуванні та реалізації державних цільових програм (у статті 11 ЗУ «Про стимулювання розвитку регіонів» уточнюється, що мова йде саме про конкретні «програми подолання стану депресивності територій»); по-друге, вочевидь, їх долучення до створення у малих містах технополісів, технопарків, бізнес-інкубаторів, тобто сучасних форм організації науки та виробництва. При цьому держава обіцяє «взаємодію», «співробітництво» і «взаємну відповідальність». ЗУ «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст» визначає «партнерство, яке передбачає співпрацю органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з недержавними організаціями та суб'єктами господарювання в питаннях розвитку малих міст». Загальнодержавна програма пропонує спрямовувати на її заходи 100 відсотків податків усіх новоутворених підприємств з виробництва товарів чи надання послуг протягом 3 років їх діяльності. Але ми б рекомендували, враховуючи безрадісну ситуацію у депресивних регіонах, продовжувати термін вказаного цільового використання доходів новоутворених технополісів і технопарків до 50 або й більше років.

За задумом авторів Програми, роль вчених полягає у виконанні «наукових досліджень» за вказаними владою «основними напрямками»: розроблення методичного та програмного забезпечення програм комплексного розвитку малих міст; розроблення заходів щодо розвитку підприємництва в малих містах; дослідження стану матеріальних, фінансових, трудових, природних та інших ресурсів малих міст; виконання науково-дослідних і проектних робіт з оптимізації планування та забудови території малих міст; проведення експертних оцінок стану соціальної інфраструктури, житлово-комунального і транспортного господарства малих міст і т.д., і т.п. Все це, звісно, важливі і потрібні речі, та такий однобокий підхід – наголос на теоретико-прикладних розробках, але без особистої участі авторів у їх впровадженні. Отож, перше питання, яке стоятиме на порядку денному Погребищенського руху – зламати існуючі стереотипи ставлення держави до вчених та освітян як до п'ятого колеса у возі. Чиновники зроблять велику ласку народові, якщо переступлять через своє самолюбство та зарозумілість і, навпаки, посприяють появі на світ Божий п'ятої влади в країні – вчених рад наукових старійшин. Другої громадської, такої ж, як і четверта, що є у журналістів, котрі за неї часом віддають і волю, і життя своє і є нашими рідними братами.

Невирішеною залишилася лише одна методологічна проблема: а чи передбачені законами якісь, хоча б початкові, організаційні форми для налагодження співпраці держави і громадянського суспільства? Держава наразі тісно знається із бізнесом, де у неї є фінансовий інтерес. Але може ніби-то відхрещуватись від контактів із об'єднаннями громадян, із науково-освітніми вкупі, посилаючись на передбачені нормами західної демократії розподіл функцій держави і громади. Національна програма «Україна без окраїн» чи будь-яка інша – вагома підстава для розбудови мережі подібних державно-громадських організацій. Звісно, вона мала б керувати із одного координаційного центру. Відтак ми впритул підійшли до своєї головної ідеї – створення державно-громадської Міждисциплінарної академії розбудови України, співзасновником і водночас державним замовником програм якої виступала б Національна академія наук України.

Таким чином, проаналізовані нами методологічні засади укладання громадської Національної програми «Україна без окраїн» / «Русь-Україна Святая» свідчать про наступне: по-перше, наша Програма цілком може стати не тільки громадською, але й державною, для цього існують усі необхідні законодавчі підстави; по-друге, її непрості завдання можуть бути вирішені лише на основі об'єднання зусиль усіх трьох базових суспільних секторів – державного, громадського і бізнесового; по-третє, її фінансове підґрунтя повинні складати не лише державні кошти, але й бізнес-інвестиції, гроші, зароблені вченими та освітянами, широкою громадськістю, передусім у технополісах, технопарках, бізнес-інкубаторах, що мають бути створені безпосередньо на депресивних територіях. При суворому дотриманні вказаних умов наша Програма має всі шанси стати однією з найуспішніших в історії незалежної України.

II. Стан справ в Україні із залученням вчених та освітян до розбудови держави та громадянського суспільства

1. Згубність відомчих підходів для науки, освіти та суспільства

Науковий потенціал країни за роки незалежності зменшився, за різними оцінками, у два-три рази. Болонський процес, зорієнтований на зменшення лекційного навантаження викладачів, призводить до різкого падіння якості знань. І вже зараз використовується МОН для скорочення годин, предметів, кафедр у вищих навчальних закладах і, відповідно, кількості викладачів. Академічна наука, університетська та шкільна освіта намагаються вирішити проблему підвищення оплати праці за рахунок скорочення штатів. Але вона все одно залишається чи не найнижчою в Європі. Державні кошти на розбудову розрекламованого «суспільства знань» вкрай недостатні. Бо на ці цілі йде менше 1 % бюджету, тоді як у країнах, котрі дійсно спромоглися його розбудувати і забезпечити добробут народу, – від 3 до 5%. Ми ніби щось і намагаємось робити – за п'ять останніх років видатки державного бюджету на науку зросли у 2,5 рази. Та у реальному вимірі цього вкрай недостатньо. У нас держава фактично усунулася від активної науково-технічної політики, і гроші на науку розходяться на якісь псевдоінноваційні та псевдоінвестиційні бізнес-проекти, що з легкістю проходять так звану «державну реєстрацію». Звідси і вкрай незадовільні результати. За даними Держагентства з інвестицій та інновацій, частка України у світовому випуску високотехнологічної продукції складає 0,1 % [6].

Скажімо, прийняті гарні Закони України – «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» № 2311 від 17 грудня 1999 року та «Про внесення змін до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та інших законів України» № 3333-IV від 12 січня 2006 року, які ніби відкрили «зелене світло» технопаркам, найбільш ефективній у світі організаційній формі державного сприяння науково-технічному прогресу. Та ситуація й не думає змінюватися на краще! Спеціалісти нараховують близько 300 різноманітних засобів стимулювання інноваційної діяльності, від прямого бюджетного фінансування, пільгового кредитування до

різних видів податкових, митних пільг та інших преференцій. А в Україні кількість інноваційно активних підприємств постійно скорочується. Освоєння нових видів техніки зменшилось з 9,4 тис. одиниць у 1995 році до 769 у 2004, тобто в 12 разів. І ось єдиній надії України у цьому сенсі, технопаркам, уряд Ю.В. Тимошенко «перекриває кисень». З прийняттям другого із вказаних Законів status quo ніби відновлюється. Але на «круглому столі» під показовою назвою «Проблеми відновлення діяльності технопарків і виконання Закону IV-3333 від 12.01.2006 р.», що відбувся у червні 2006 року у ТП «Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона» «за сприяння» департаменту інновацій та трансферу технологій МОН України, мова йде не про успіхи, а «про складне становище українських технопарків, необхідність спільних дій з їх відстоювання» (Президент НАН України, академік Б.Є. Патон), «про необхідність врегулювати взаємини МОН і НАНУ щодо реєстрації проектів» (директор ТП «Напівпровідникові технології й матеріали» В.М. Сорокін), «про повне ігнорування КМУ норм ЗУ № 3333» (головний консультант Комітету з питань науки і освіти ВРУ М.М. Шевченко) та ін. [7]. Всупереч світовій практиці, технопарки і технополіси створюються тільки на останніх найкращих резервах. Як, наприклад, широко розрекламований привілейований технополіс «Київська політехніка», на який, за задумом куруючого технопарки віце-прем'єра Д.В. Табачника, має стягуватися з миру по нитці мало не вся країна. Тільки не зовсім зрозуміло, для якого голого це буде сорочка. Треба б засновувати технопарки і там, де справи найгірші, піднімаючи відсталі галузі і регіони, як це робиться у багатьох країнах світу. І як, до речі, вимагають вже знані нами Закони України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст» № 1580-IV від 4 березня 2004 року та «Про стимулювання розвитку регіонів» № 2850-IV від 8 вересня 2005 року. Надані технополісам законодавством пільги слугують зараз здебільшого не науці чи освіті, а збагаченню окремих осіб і кланів. Держава постійно змінює правила гри, тож і дурнів вкладати гроші у її непевні справи меншає. Відтак вона вже вимушена робити принизливі для себе приписки у законах, от як у цьому ЗУ № 3333: «Держава гарантує стабільність установленого цим Законом спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків» (стаття 13).

Трохи детальніше зупинимось на проекті створення корпорації «Науковий парк «Київська політехніка»», який відображає, вочевидь, офіційні державні підходи, бо позиціонується як «інноваційно-інвестиційна модель розвитку України» [6]. Підписання установчої угоди про юридичне створення корпорації відбулося 15 травня 2007 року. Її співзасновниками виступили Державне підприємство Держінвестицій «Національний центр впровадження галузевих інвестиційних програм» та Національний технічний університет «Київський політехнічний інститут». За словами віце-прем'єра Дмитра Табачника, «цю подію можна порівняти із заснуванням “Силіконової долини” у Каліфорнії або “Парку Бангалор” в Індії». У майбутньому ж НП «КП» гідний стати «одним із найбільших технопарків Європи, навколо якого гуртуватимуться й інші подібні установи, як в Україні, так і поза її межами» [8]. Парк подається як нова інноваційна структура з випуску високо-технологічної продукції та виведення її на зовнішні ринки без пільгової підтримки держави, лише за рахунок співпраці науки та бізнесу. Але це просто популістські демарші. Вони розраховані на те, щоб не тільки приспати пильність, а ще й викликати співчуття громадськості, і лише камуфлюють дійсний стан речей. А він діаметрально протилежний. Один із співзасновників Парку – означене підзаконне «Державне підприємство» при Державному комітеті України з інвестицій та інновацій і є, власне, розпорядником тих коштів, що виділяються державою на підтримку інвестиційної та інноваційної діяльності. Висловлюючись популярно, це означає, що надалі практично всі державні інвестиції на наукові цільові програми проходять через систему НП «КП». Оце так відсутність державної підтримки! Про істинні наміри співзасновників Парку проговорився у своєму виступі ректор Національного технічного університету «КПІ» М.З. Згуровський. Вкотре наголосивши на принципових відмінностях між цілями та завданнями НП «КП» та існуючими технопарками, які отримують преференції від Кабміну на реалізацію проектів загальнонаціо-

нального масштабу, він зауважує: «У той же час, масова інноваційна діяльність залишається без законодавчого супроводження. Саме інноваційна діяльність здатна забезпечити високу рентабельність взаємодії організацій-партнерів, що дозволяє їм успішно працювати без підтримки з боку держави» [6]. Авжеж, навіщо ті примарні «пільги», коли з боку держави буде відкрита майже необмежена кредитна лінія? Інша справа, що долучитися до неї знов зможуть тільки обрані, але то вже дрібниці. Звідси і природна для будь-якого впевненого у своєму світлому майбутньому монополіста схильність співзасновників до гігантоманії. Звідси ж і незвична для чиновників оперативність. Кошти на фінансування інноваційних програм технопарку будуть закладені до бюджету 2008 року. Вже в червні уряд завершив нормативне оформлення усіх процедур, необхідних для роботи НП «КП». Виявляється, усі ті гучні заяви, що на цей раз ніхто і не дивиться у бік звабливих для пересічного і непересічного українця преференцій, не варті виїденого яйця. Планував уряд затвердити спеціальною постановою преференції і для інших подібних наукових парків. Та чи до цього йому буде при таких глобальних завданнях «первістка»? Улюблене дітище віце-прем'єра Д.В. Табачника, міністра освіти і науки України С.М. Ніколаєнка, голови Держкомінвестицій В.А. Івченка та потрібного їм ректора НТУ «КП» М.З. Згуровського за всіма ознаками обіцяє бути прибутковим, керованим і слухняним. Тим більш, що наш шановний віце-прем'єр – не якийсь там дрібний любитель, а сформований професіонал: доктор історичних наук, професор, знається не тільки на технопарках та інвестиціях, але й на громадянському суспільстві. Зокрема, Дмитро Володимирович автор чи співавтор монографій «Україна: проблеми самоорганізації» (2003, у 2 томах), «Технологічні парки: світовий та український досвід» (2004), «Шляхи інноваційного розвитку України» (2005) та інших подібних. Наразі вітаємо вас, співгромадяни, із ще одним «теплим місцем» в Україні! Судячи з усього, воно таки забезпечить прорив, але не у науці та технологіях, а у розмірах деяких гаманців. Отож, маємо ніби перші паростки міжвідомчих підходів, та вони чомусь не тішать. За фасадом відстоювання національних інтересів приховується, вочевидь, лише ще один, добре продуманий довгостроковий, бізнес-проект владних еліт, над яким предметно попрацювали іміджмейкери.

Наука та освіта гинуть, прошарок вчених і вчителів вироджується і зникає. За роки незалежності кількість наукових працівників в Україні зменшилася аж у 3 рази! Кращі уми тікають за кордон, а перспективну молодь і налігачем у наукові та навчальні заклади не зтягнути. Через 5 – 10 років, при збереженні існуючих тенденцій, ні про який рівень науки та освіти мова не йтиме взагалі – коли вимруть фізично ті вчені та педагоги, на яких все це ще тримається сьогодні. Як проникливо пише перший Президент України Л.М. Кравчук, «...в нинішній ситуації Україна має пожертвувати всім, аби зберегти, зміцнити, удосконалити систему освіти. Освіта спасе світ. Буде освіта, буде й виховання, а отже й нове покоління, нова, більш освічена, підготовлена генерація українства, без якої не варто й сподіватися на власну державність» [2, с. 6]. Звісно, у цих словах багато патетики, жертвувати «всім» ніхто еліту не закликає, але при збереженні нинішньої злочинної бездіяльності влади, на очах якої гине українська наука та освіта, це моторошне, передусім для самої влади, «пророцтво першого президента» збудеться неодмінно.

Таким чином, відомчий підхід до розбудови громадянського «суспільства знань» в Україні веде в нікуди, а міжвідомчий, хоча б трохи наблизений до національних інтересів, – не напрацьований. Тож не дивно, що в усі дзвони б'ють на сполох про відсутність конструктивної національної ідеї, а вона так і не з'явилася.

2. Останні ініціативи Президента

Загальнонаціонального звучання зусиллям науковців та освітян на цій ниві могла б надати підтримка з боку Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів України. Які, власне, і існують, щоб слугувати інтегрованим інтересам громадян. Вже після заснування Погребіщенського руху держава, на хвилі демократичного майданного ренесансу, зробила

ще кілька спроб розбудувати громадянське суспільство «згори». Ініціював зрушення у цей бік Указ Президента України В.А. Ющенко № 1276 від 15 вересня 2005 року «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». Президент наголосив на необхідності «підтримати ініціативу громадськості щодо створення системи постійного діалогу та взаємодії інститутів громадянського суспільства і органів державної влади та місцевого самоврядування». Але що то за «система», яким чином у ній підтримуватиметься цей «постійний діалог», а тим більш «взаємодія» – наразі до кінця не уточнив. Прозвучали дуже сміливі для сучасної вкрай бюрократизованої та політизованої української держави заклики до «громадської експертизи» діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, здійснення «громадського контролю» за їх діяльністю і навіть до «безпосередньої» участі громадян та їх об'єднань в процесі формування та реалізації державної політики. Але серед рекомендованих форм такого розвою народної участі у державотворенні несміливо згадуються, поруч зі «слуханнями» та «доповідями», лише «консультації з громадськістю».

Водночас був зроблений дійсно сміливий крок, якому передувала дуже цікава ініціатива, що чомусь опинилась за лаштунками президентського Указу. Виявляється, останньому передував проект «Удосконалення механізмів участі громадськості у процесі прийняття рішень», започаткований у травні 2005 року Координатором проектів ОБСЄ в Україні спільно з Секретаріатом Президента України. Згідно з цим проектом, як ми розуміємо, морально підтриманим Указом Президента, при 10 облдержадміністраціях були створені громадські «експертні групи», котрі почали свою роботу з грудня 2005 року. Офіс же Координатора проектів ОБСЄ в Україні виділив сяке-таке фінансування на заохочення новоспечених «експертів». Але до цих «груп» були запрошені переважно активісти місцевих громадських організацій та представники засобів масової інформації. Звісно, рівень експертних оцінок та пропозицій був невисоким. Вчені та освітяни лишилися знову осторонь тієї справи, у якій є найавторитетнішими фахівцями і могли б принести найбільшу користь державі та народу. Саме про ці «групи», мабуть, писав Президент як про елемент «системи» «громадської експертизи» та «народного контролю», але ні про який дієвий контроль мову вести не можна. Експертні оцінки робилися лише на замовлення владних структур, які, звісно, не поспішали із такими замовленнями. До того ж вони мають «дорадчо-консультативний» характер, тобто не є обов'язковими для виконання. На сьогодні ініціатива, не дивлячись на імітацію активності з боку її учасників, себе фактично вичерпала. Гроші ОБСЄ на неї потихеньку закінчилися, а чи стане держава фінансувати із власної кишені контроль за нею – це, як то кажуть, велике запитання. Зараз зажуреним активістам, зокрема, пояснюють, що бюджет не передбачив виділення коштів на ці цілі, а якщо б і передбачив, то немає механізму їх перерахування, а якщо вже вони такі великі патріоти, то нехай працюють задарма і т.д. і т.п.

Втім, вказану ініціативу влади можна вважати найбільш сміливим її кроком на сьогодні у бік громадянського суспільства, точкою відліку для розвою тих «нових форм» участі громадськості у прийнятті та реалізації рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, про які йшлося в Указі Президента № 1276. Водночас цю ініціативу можна вважати і апофеозом залицання держави до народу, бо далі, стримувана інстинктом самозбереження, вона сама не піде. Потрібна допомога з боку громадськості.

3. Позиція Кабінету Міністрів

До і після указу Президента про необхідність прислухатися до голосу народу періодично згадували у Кабінеті Міністрів України. Ключовим для розуміння ставлення цієї гілки виконавчої влади до втручання пересічних громадян у її парафію є постанова КМУ № 1378 від 15 жовтня 2004 року «Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». Згідно з нею у Кабміні, при всіх

міністерствах та відомствах, обласних, міських та районних держадміністраціях були створені громадські ради, які трохи пізніше перейменували у громадські колегії. Керують ними, як правило, представники тих же державних структур, при яких вони створені. Проголошені великі цілі: «сприяння реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами», «забезпечення врахування громадської думки» тощо. Однак наразі основний сенс існування цих рад-колегій звівся до організації так званих «консультацій з громадськістю», або «публічних громадських обговорень». Згаданий «Порядок...» і «Типове положення про громадську раду при центральному, місцевому органі виконавчої влади» передбачають: створення «робочих груп» для формування «експертних пропозицій», можливість залучення до цього діла «вітчизняних і міжнародних експертних та наукових організацій... а також окремих фахівців» абощо. Та тільки жодному зі справжніх експертів не запропоновано ввійти до складу громадських колегій. Перепустку туди отримали «представники громадських організацій, професійних спілок та інших об'єднань громадян, органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації». А де ж найбільш фахово підготовлені для вирішення подібних питань вчені та освітяни? Чи вони мають спочатку гуртуватися в «об'єднання громадян», а вже потім будуть допущені до «обговорень»? Тим більш, що, згідно з просто неймовірним пунктом 14 того ж «Положення...», «проведення консультацій з громадськістю є обов'язкове» «у разі, коли така пропозиція надійшла не менше ніж від трьох легалізованих в установленому порядку об'єднань громадян...». Так що ж, хай живуть «консультації з громадськістю», дійовий засіб донесення голосу народу до великого, м'якого і чутливого вуха влади?! Все описане буяння чиновницької фантазії розбивається об сухі пункти 5 «Порядку...», де громадські колегії визначаються як «консультативно-дорадчі органи» «при органах виконавчої влади», і 10 «Типового положення...», де ще раз осібню підкреслюється, що рішення цих «колегій» мають «рекомендаційний характер». Тобто, кажучи просто і дохідливо, ці рішення не є обов'язковими для виконання тією ж владою. Виходить, що у влади просто додалося мороки, бо вводиться «обов'язкове обґрунтування прийнятого рішення та відхилення альтернативних рішень» (пункт 29 «Порядку...»), із формулюванням «причини неприйнятності позиції громадськості» (пункт 31 «Порядку...»).

Звісно, добре, що вже хтось десь у надрах влади взагалі завдає собі цієї мороки. Зокрема, можна тільки поспівчувати важкій долі ініціаторів цих порухів – Департаменту комунікацій влади та громадськості Секретаріату Кабміну України. Але що ж ті «консультації з громадськістю» – крапля в морі відомчої вакханалії! В системі виконавчої влади нормативно-правові акти приймають понад 4000 органів. Протягом, скажімо, 2006 року її центральними та місцевими органами було проведено близько 550 «консультацій» [7, с. 6], [9, с. 45]. Тобто по 1 «консультації» за рік на 7 – 8 «органів»! Ми вже мовчимо про їх ефективність. Зайве, мабуть, робити і без того очевидний висновок: такими темпами ми громадянське суспільство не розбудуємо ніколи. Та тільки, бач, впертий Департамент комунікацій влади з громадськістю не здається. Зараз чи то за дорученням Президента України, чи то за власної ініціативи він розробляє проекти наступних законодавчих та нормативно-правових актів: проект Концепції взаємодії органів виконавчої влади та інститутів громадянського суспільства; проект Закону України «Про участь громадськості у формуванні та реалізації державної політики, вирішенні питань місцевого значення та її доступ до інформації, що знаходиться у володінні органів державної влади, органів місцевого самоврядування»; проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про об'єднання громадян»; проект Закону України щодо державного замовлення інститутам громадянського суспільства на виконання соціальних послуг; проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади» і т.п. [10, с. 27], [11]. Але якщо цими актами буде встановлений такий же «Порядок сприяння...», як і проаналізований нами вище, то толку від цього не буде ніякого. Поживемо – побачимо. Ясно поки що одне: громадськості не можна сидіти склавши руки і чекати від влади манни небесної.

4. Внесок Верховної Ради

Менше за інших може вважати себе причетною до обмеження громадянських прав вчених та освітян Верховна Рада України. Та й то, лише завдячуючи прийнятій колись Конституції (254к/96-ВР), що визнається однією з найкращих в Європі та світі. Після цього народні обранці так і не спромоглися на законодавчий акт, котрий би розвивав конституційні положення щодо участі громадян в управлінні державними справами. Так і залишається нереалізованою стаття 38 Конституції України, що захищає відповідне право українців. Втім, важко було б очікувати, що держава візьме і сама відірве від себе якісь функції і повноваження та віддасть народу. Така можливість передбачена статтею 140, де, зокрема, зауважується, що «сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна». Але ми наразі не чули, щоб десь, хтось і колись нею в Україні скористався у цій частині належним чином. Як зрозуміла влада цю епохальну статтю Конституції? Після довгих міркувань вона прийняла Закон України «Про органи самоорганізації населення» № 2625-III від 11 липня 2001 року, у якому і висловила своє неупереджене бачення. Вона-таки дозволила створювати подібні органи безпосереднього самоврядування. Але не забула поставити їх під свій жорсткий контроль і відверто попередила, що «за рішенням сільської, селищної, міської або районної у місті (у разі її створення) ради орган самоорганізації населення може бути достроково позбавлений повноважень, делегованих йому цією радою» (стаття 15). А за що? «Підставою для припинення діяльності органу самоорганізації населення або позбавлення його повноважень» є «прийняття органом самоорганізації населення рішень». Причому не тільки таких, «що суперечать Конституції і законам України, актам законодавства, Положенню про цей орган», з чим можна було б погодитися, але й «рішенням ради, її виконавчого органу, розпорядженням сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті (у разі її створення) ради» (стаття 28). Та ще й особі підкреслюється: «особи, винні в порушенні законодавства про органи самоорганізації населення, несуть відповідальність згідно з законом» (стаття 29). А закон у нас самі знаєте який, довго розбиратись у цьому випадку не буде. Отож, панове, не приймайте рішень, «що суперечать» вашому недолугому соціальному статусу – і все у вас буде гаразд. Оце встругнули! Чого ж так злякались можновладці цього гіпотетичного «органу самоорганізації населення»? Може, забагато прав дали? Та ні, Закон гарантує його членам все те ж саме куце «право дорадчого голосу» на засіданнях відповідних місцевих рад та їх виконавчих органів (стаття 27). Ось така демократія.

Щоправда, деякі примарні надії на краще залишає нам Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97 – ВР від 21 травня 1997 року, за яким центральними органами виконавчої влади делегуються органам місцевого самоврядування аж 96 різноманітних повноважень [9, с. 25]. Нагадаємо, що «міське самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення у межах Конституції і законів України». Це 2-а стаття вказаного Закону. Він передбачає і форми участі громадян в управлінні державними справами місцевого рівня: через місцевий референдум (стаття 7); через загальні збори громадян (стаття 8); через місцеві ініціативи (стаття 9); через ради та їх виконавчі органи (статті 11, 12); через участь у громадських слуханнях (стаття 13). Причому рішення місцевого референдуму та загальних зборів громадян є обов'язковими для виконання всіма органами та громадянами на відповідній території (Закон України «Про всеукраїнський та місцевий референдуми» № 1286-XII від 3 липня 1991 року; пункт 5 «Положення про загальні збори громадян за місцем проживання», затвердженого Постановою Верховної Ради України № 3748-XII від 17 грудня 1993 року). Місцева

ініціатива, внесена на розгляд ради у встановленому порядку, підлягає обов'язковому розгляду на відкритому засіданні ради за участю членів ініціативної групи (стаття 9 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»). Громадські слухання мають проводитися не рідше одного разу на рік, і за їх результатами можуть вноситися пропозиції, які також будуть обов'язковими для розгляду (стаття 13 того ж Закону). Порядок їх проведення визначається статутом тієї чи іншої територіальної громади.

Вирішенню питань надмірної регуляції суспільного життя може, в принципі, слугувати й Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» № 1160-IV від 11 вересня 2003 року. За цим Законом громадяни, суб'єкти господарювання, їх об'єднання та наукові установи, а також дорадчо-консультативні органи мають право подавати до регуляторних органів пропозиції про необхідність підготовки проектів регуляторних актів, а також про необхідність їх перегляду; брати участь у розробці проектів регуляторних актів та їх обговоренні; аналізувати та прогнозувати результати їх реалізації тощо (стаття 6). Більше того, звернення громадянина чи об'єднань громадян до уповноваженого органу є підставою для проведення експертизи регуляторного акту і, можливо, його подальшої зміни та скасування (стаття 27).

Втім, за даними Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємництва, тільки 17 % регуляторних актів центральних органів влади оприлюднюються з метою отримання зауважень та пропозицій від фізичних та юридичних осіб; лише 33 % проектів регуляторних актів, розроблених центральними органами влади, супроводжуються відповідним аналізом регуляторного впливу [12]. Держава може, та й то перебуваючи у доброму гуморі, ініціювати лише якісь аморфні «громадські слухання», тобто у кращому разі вислухати народ. Тоді як за статтею 13 Конституції це народ мав би організовувати «громадські слухання» представників влади, бо передав їм і владу, і багатства країни не назавжди, а лише у тимчасове розпорядження. І має право контролю за тим, наскільки ефективно та чесно його слуги користуються наданими їм повноваженнями. Проте широкі народні маси на мають відповідних знань і не здатні зробити кваліфіковані експертні висновки. Голосом нашого багатостраждального народу повинні стати вчені та освітяни, остання його надія на облаштоване життя у пристойній країні. Для цього існують не тільки вищезгадані, здебільшого суто теоретичні, підстави. Законодавство, як це не дивно, передбачає і конкретну організаційну форму, з огляду на яку втручання вчених та освітян у державні справи вже сьогодні може стати реальністю. Ми маємо на увазі вже згадану статтю 35 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» № 586-XIV від 9 квітня 1999 року про створення спільних державно-громадських організацій з метою виконання започаткованих ними програм.

Отже, влада – свідомо чи підсвідомо – мало-помалу відтіснила вчених та освітян, а з ними, як бачимо, і всю громадськість, на узбіччя справи державотворення і розбудови громадянського суспільства. Проте все ще зберігаються необхідні правові передумови для започаткування зворотного процесу.

5. Відповідність системних міжгалузевих досліджень національним інтересам

Аналогом відомчого підходу у державотворенні є нинішня ситуація у Національній академії наук України, де наукова робота розпорошена поміж десятками вузько спеціалізованих науково-дослідних інститутів та їх підрозділів. Як показують дослідження фахівців, це біда не тільки України, але й усього світу [13]. Так, вивченням людини та суспільства займаються сьогодні біля 80 наук, і жодна з них не має про цей предмет цілісного уявлення, яке можна було б кваліфікувати як наукове [14, с. 51]. Можна, звісно, сперечатись, але загалом науковий спеціалізований підхід має тенденцію до виродження у відомчий і відповідає корпоративним, клановим, у кращому випадку груповим міжвідомчим інтересам. Натомість його антитеза – науковий універсальний підхід – зазвичай є комплексним, між-

дисциплінарним і відповідає загальнонаціональним інтересам. Ми не заперечуємо права на існування вузької спеціалізації, котра довела й доводить свою ефективність при вирішенні прикладних завдань. Разом з тим для вирішення болючих державних та суспільних проблем потрібні системні дослідження із залученням фахівців різного профілю. Без цього кроку прориву у фундаментальній науці, а тим більше виходу її на практику просто не дочекаємося. Давно назріла і перезріла необхідність створення кваліфікованих міждисциплінарних команд, здатних на широке бачення державних та суспільних проблем, спроможних видати комплексне їх вирішення та прорахувати близькі і віддалені наслідки управлінських рішень. Для цього при НАН України, поруч із спеціалізованими підрозділами, потрібно створити єдиний орган, який би й координував зусилля вчених країни на ниві суспільно важливих міжгалузевих досліджень. Між іншим, в Україні напрацьована і відповідна універсальна методологія пізнання природи, суспільства та людини, яка не має аналогів у світі, апробована на багатьох всеукраїнських та міжнародних конференціях і може, на наш погляд, стати базовою для цього новоствореного органу [15-26]. Крім міждисциплінарного підходу другою якісною відмінністю у його роботі повинне стати подолання розриву між теорією та практикою, вихід на практичне вирішення пріоритетних державних та суспільних завдань. Для цього держава та суспільство повинні створити цьому науковому підрозділу сприятливі умови для експериментального підтвердження його наукових розробок, забезпечити апробацію виробничих і соціальних технологій у спеціальних господарчих підрозділах. Для ведення експериментальної господарчої діяльності держава має надати міждисциплінарному підрозділу НАНУ усі можливі пільги. Щонайменше, присвоїти йому та його філіям статус технополісів або технопарків, як це зроблено відносно декількох багатих спеціалізованих інститутів НАНУ.

Діяльність цього органу повинна, за нашої думки, виходити за рамки суто наукової. За своєю міжгалузевою природою він мусить мати вихід на соціальну практику. Наука сьогодні, як слушно зауважує академік В.П. Семиноженко, це і пізнання об'єктивних реальностей, і форма ідеології [27]. Спираючись на таке розуміння, ми й підготували Національний проект співпраці вчених, освітян і держави у розвитку системних досліджень, державотворення та громадянського суспільства під загальною назвою «Україна без окраїн». Якщо завгодно, можна розглядати його як Національну доповідь на чергові Президентські слухання, котрі мають відбутися за Указом Президента України № 1276 від 15 вересня 2005 року. Але механізм врахування цих доповідей владою наразі залишається туманним. Тому найпевніше отримаємо ґрунтовну відповідь, коли визначимо статус нашої Програми відповідно до діючого законодавства. Згідно зі статтею 40 Конституції України «усі мають право» надсилати «колективні письмові звернення» до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів. Закон України «Про звернення громадян» № 393/96 – ВР від 2 жовтня 1996 р. ділить звернення на види і серед інших називає «колективну письмову пропозицію». Нехай це буде «колективне звернення» ініціативної групи фундаторів Погребищенського руху вчених та освітян у формі «письмової пропозиції». Тепер, згідно зі статтею 14 цього ж Закону, ми вправі очікувати від будь-якого органу влади чи посадової особи повідомлення «про результати розгляду» нашого Проекту у письмовій формі.

III. Сутність Національного громадського проекту «Україна без окраїн»

1. Основні грані Проекту

Сутність Проекту полягає у тому, щоб зосередити зусилля вчених та освітян у царині системних досліджень, державотворення та розбудови громадянського суспільства у межах міжгалузевої науково-дослідної державно-громадської організації – Міждисциплінарної академії розбудови України. Вона повинна стати структурним підрозділом НАН України і отримати юридичний статус технополісу шляхом прийняття спеціальної постанови Верховної

Ради України. Передусім, не треба лякатися її незвичного державно-громадського статусу: адже спокійно існують державно-бізнесові структури, то чому б не бути і державно-громадським? Правовим підґрунтям для їх створення, як уже зазначалося, можуть слугувати стаття 140 Конституції України та стаття 35 Закону України «Про місцеві державні адміністрації». В основі науково-дослідної та господарської діяльності Академії повинно лежати державне замовлення. Академія має:

– по-перше, спираючись на держзамовлення, організувати та координувати діяльність мережі створених нею міждисциплінарних та спеціалізованих експертних рад і груп різного рівня при органах державної влади для проведення громадської наукової експертизи рішень законодавчої, виконавчої та судової влади;

– по-друге, за власної ініціативи та на державне замовлення розробляти проекти нормативно-правових актів законодавчої, виконавчої та судової влади і національних та регіональних соціальних програм; навести лад у обліку та долучитися до виконання тих діючих національних та регіональних програм, пріоритетні напрямки яких близькі до її статутних завдань;

– по-третє, на основі держзамовлення вести пошук міждисциплінарних методологій, методів і форм наукових досліджень у природничих та гуманітарних науках і сприяти впровадженню результатів у практику. Для цього створити під крилом Міждисциплінарної академії розбудови України мережу науково-дослідних інститутів з найбільш актуальних проблем розвитку вітчизняної науки (особливо у тих галузях, де Україна веде перед або може передувати у світі), управління державотворенням і розбудовою громадянського суспільства. Передусім, створити базовий підрозділ Академії – міждисциплінарний науково-дослідний Інститут циклів та прогнозів, який зосередиться на аналізі та прогнозуванні провідних тенденцій державного та суспільного розвитку. При цьому спиратися на методології стратегічних досліджень українських вчених, які визнані у СНД та світі; надати Інституту матеріально-технічне забезпечення за рахунок НАНУ і держави; зміцнити його кращими кадрами не тільки за рахунок НАНУ, але й вищих навчальних закладів, відомчих академій та інститутів. Далі за такою ж схемою створити ще два міждисциплінарних науково-дослідних підрозділи Академії. Інститут національної ідеї, котрий би інтегрував усі соціально-економічні, політичні та духовні здобутки нації, будучи при цьому ще й головним інформаційно-довідковим центром країни. Та Інститут регіонального управління, який би взяв на себе вирішення ключової для суспільства проблеми місцевого самоврядування;

– по-четверте, створити за допомогою держави власну дослідно-експериментальну базу – 2 національні технополіси (на базі головного підрозділу при НАН України у м. Києві – технополіс «Міждисциплінарна академія розбудови України» та його національну філію у витоках річки Рось у Погребищенському районі Вінницької області – технополіс «Новий Звенигород») і 25 регіональних філій-технополісів (у 24 областях України та Автономній Республіці Крим, розташували їх у депресивних сільських регіонах). В основу концепції розбудови технополісів МАРУ покласти підхід Японії та Китаю, які надають статус технополісів, насамперед, не найбільш передовим, а відсталим регіонам і використовують технополіси не тільки для розвитку нових технологій, але й для підняття окраїн [28]. Пануючий сьогодні в Україні західний підхід до створення технополісів на базі останніх кращих резервів неприйнятний для неї через поширення волонтаризму та корупційних явищ. Через це державні інвестиції йдуть, передусім, на ті напрямки науки, які вже сьогодні приносять дохід. Це приблизно 1 % української науки, а інші 99 % виявляються занедбанними. В результаті майже цілковито втрачається перспектива. В свою чергу, цей 1 «прибутковий» процент науки контролюється, передусім, адміністраторами від науки, котрі, звісно, потурбувалися про це в першу чергу і продовжують «тягнути ковдру» у свій бік і надалі. З іншого боку, до держінвестицій рвуться, і не без успіху, бізнесмени. Крім псевдонаукового обґрунтування, створені ними технополіси зорієнтовані на виведення «ласих

шматків» вітчизняної науки і виробництва з-під оподаткування. І адміністративно-управлінська верхівка науки, і бізнесмени віддають перевагу життю та праці у великих містах, які складають менше чверті від міст та містечок України. Інші три чверті їх в таких умовах приречені на занепад. Ми вже не говоримо про масове вимирання сіл, які складають підґрунтя духовності та національної самоідентифікації українського народу. Ми обрали технополіси як базову організаційну форму структури МАРУ тому, що вона найбільше відповідає цілям та завданням Академії серед усіх інших форм, передбачених українським законодавством. Зокрема тому, що за Законом України № 3333-IV від 12 січня 2006 року «проекти технологічних парків є пріоритетними для залучення коштів Української державної інноваційної компанії та її регіональних відділень» (стаття 9). Але це не значить, що ця форма є оптимальною для Національного проекту. Враховуючи його суспільну значущість, постанова Верховної Ради України щодо створення системи технополісів МАРУ повинна передбачити для них спеціальний економічний статус, набагато сприятливіший, ніж для інших технополісів і технопарків. Аж до повного звільнення від оподаткування на 50 або й більше років. Все одно суспільство нічого не втрачає, бо у протилежному разі там буде лише гола занедбана земля. Потрібний досвід диференційованого оподаткування існує в США, Канаді, Ізраїлі, Італії, Румунії;

Рисунок 1 – Концептуальна модель Міждисциплінарної академії розбудови України

– по-п'яте, побудувати роботу МАРУ не тільки на державних дотаціях та інвестиціях, але й на самофінансуванні. Причому джерелами самофінансування мають стати не тільки і навіть не стільки доходи від діяльності національних і регіональних технополісів. Головним джерелом бачаться зароблені вченими та освітянами гроші у складі всеукраїнських, обласних, районних, міських та сільських експертних груп і рад. За проведення наукової громадської експертизи рішень органів державної влади та експертно-дорадче супроводження виконання національних та регіональних програм. Віза їх уповноваженого представника має стати обов'язковою на усій державній документації. Ці експертні групи та ради матимуть статус первинних, районних, обласних осередків МАРУ як державно-громадської наукової організації. Вони базуватимуться у технополісах, а на місцях – у власних міжгалузевих центрах експертного контролю і дорадництва, але матимуть представництва при органах влади всіх рівнів. Замовником експертних оцінок може виступати не тільки держава, але й бізнес, громадські організації, пересічні громадяни. Оплата праці експертів МАРУ має бути врегульована на законодавчому рівні Верховною Радою України. Вочевидь, у постанові (чи постанові) зі створення системи технополісів МАРУ. Ті ж самі експертні групи та ради можуть бути водночас і атестаційними комісіями, на яких підтверджуватимуть свою кваліфікацію державні чиновники, керівники підприємств, що працюють за держзамовленнями, представники тих професій, які мають пріоритетне соціальне значення тощо. Не виключено, що для оцінки міждисциплінарних досліджень потрібно буде створити, поруч із спеціалізованими, міжгалузеві експертні вчені ради із захисту кандидатських та докторських дисертацій.

Отже, базова концептуальна модель МАРУ виглядатиме, зрештою, наступним чином (рис. 1).

Самі технополіси задумуються як паростки досконалішої за нинішню системи суспільних відносин: 1) не тільки як центри з розробки міждисциплінарних – точних і суспільних – технологій державного значення, але й полігони для їх випробування; 2) центри, які координуватимуть діяльність місцевих експертно-атестаційних і дорадчих груп на обласних та національному рівнях; 3) взагалі як центри контролю наукової громадськості за виконанням державних рішень на місцях, дотриманням законів, передбачених ними державних екологічних, споживчих та інших соціальних стандартів; 4) як центри підготовки, стажування, перепідготовки, підвищення кваліфікації, атестації і переатестації кадрів – державних службовців, науковців, працівників громадських організацій та бізнес-структур; 5) як центри професійної орієнтації, проходження студентської практики і працевлаштування кращих випускників вищих навчальних закладів країни; 6) як центри проведення творчих відпусток, відпочинку, лікування та реабілітації працівників науки та культури; 7) як центри наукових, ділових та культурних контактів; 8) як центри створення науково-культурних комплексів різних країн; збереження і відновлення пам'яток історії, культури та архітектури; відкриття меморіальних комплексів національної пам'яті; 9) як центри охорони та рекреації навколишнього природного середовища; 10) як центри накопичення, систематизації та зберігання різноманітних баз даних; довідково-інформаційного та науково-консультативного супроводження експертного контролю і дорадництва, а також забезпечення необхідною інформацією юридичних та фізичних осіб; 11) як автономні сховища для людей на випадок стихійних лих та техногенних катастроф, здатні підтримувати їх нормальну життєдіяльність, проводити пошуково-рятувальні та відновлювальні роботи тощо; 12) нарешті, як центри відродження духовності, розбудови суспільних відносин нового, не притаманного нашій прагматичній епосі типу – суспільної кооперації, «віддушину», де можуть концентруватись і жити у гармонії із собою та світом ті соціальні елементи, які не сприймають або погано адаптуються до суспільства, заснованого на приватній власності і меркантильних стосунках між людьми.

Для покриття видатків на ці програми вищезгаданим експертним групам, радам та центрам, «робочим органам» технополісів МАРУ, має бути законодавчо надане не тільки право візувати рішення державних органів влади всіх рівнів у обов'язковому порядку, але й право контролю за їх виконанням, з можливістю накладання штрафних санкцій.

Як і плата за експертні оцінки, роботу в атестаційних комісіях, дорадче супроводження, стягнення за штрафи мають поступати у регіональні та національні технополіси і використовуватись на їх розбудову. Контроль повинен зосередитися переважно на використанні землі, води та надр, головних багатств українського народу. Із витоків річок, де планується заснувати технополіси, державні та моральні стандарти поступово розповсюджуватимуться за течією на всю територію України. Оскільки технополіси бачаться нам у перспективі науковими академістечками, а то й справжніми містами, потрібно потурбуватися про їх типове проектування та розвиток їх інфраструктури. Для цього також потрібні рішення на нормативно-правовому рівні. Зокрема, технополіси (крім національного Київського) повинні закладатися як міста із відповідним юридичним статусом, типовим статутом територіальної громади, органами громадського самоврядування, науковими і науково-дослідними установами, соціальною інфраструктурою тощо. Необхідно передбачити збереження наукового трудового стажу для тих добровольців, котрі підніматимуть технополіси у віддалених місцевостях, а також встановити для них додаткові соціальні пільги. Те ж саме стосується і всіх інших категорій працівників, які добровільно долучаться до проекту разом із вченими та освітянами і постійно мешкатимуть у технополісах.

V. Прогнозовані наслідки реалізації Національної програми

1. Прямі наслідки

Наскільки радикальними стануть зміни, залежатиме, насамперед, від того, наскільки рішуче та послідовно підтримуватимуть Проект громадський, державний та бізнесовий сектори суспільства. У разі досягнення з цього приводу суспільного консенсусу Україна, внаслідок здійснення одного із найбільш масштабних у світі соціальних експериментів, має вийти на провідні позиції у соціо- та державотворенні, піднятися на якісно новий щабель регіонального управління і самоврядування, стати власницею не лише конкурентоспроможних, але й проривних соціальних і точних технологій, передусім міждисциплінарних. Можна очікувати підняття престижу та часткового відродження села, покращення екологічної ситуації, зокрема відновлення запасів питної води, створення десятків тисяч робочих місць, зростання добробуту народу. При правильній організації справи, коли держава припинить розпродаватися за безцінь, а прийме запропонований нами курс на заснування державно-громадських підприємств та установ, збільшаться не тільки громадські, але й державні доходи. На якісно новий рівень підніметься система державного і громадського контролю, сформується дієздатний інститут експертного дорадництва, який поставить надійний заслін нецільовому використанню народних грошей. Жодна країна у світі не матиме таких полігонів для апробації нововведень, як технополіси Міждисциплінарної академії розбудови України, тому можна не сумніватись, що будемо отримувати замовлення із-за кордону. Колективістські принципи співжиття «вольних наукоградів» Академії приваблюватимуть не тільки своїх, але й іноземних переселенців. Безперечно, зміниться на краще суспільне ставлення до визначних пам'яток історії та культури. Зі стін МАРУ, спадкоємиці традицій Острозької та Києво-Могилянської академій, буде виходити духовно зріла, фахово підготовлена і патріотично налаштована національна еліта. Соціально орієнтовані державні службовці, державно мислячі працівники НУО, об'єднань громадян, бізнесмени, що відстоюють інтереси держави і народу. Академія та вирошені нею фахівці стануть локомотивом соціо- і державотворення, розбудови громадянського суспільства в Україні. Причому, оскільки у стратегії та тактиці МАРУ розвиток держави, громадянського суспільства та бізнесу від самого початку закладатиметься як триєдине завдання, ніхто не буде тягнути ковдру в якийсь один бік. При відповідній цілеспрямованій роботі в Україні сформується таке нове для її та світової історії явище, як суспільна злагода. Найістотніше те, що всі процеси відбуватимуться на тлі розвою української національної ідеї, навколо якої згуртується і виявить свої кращі якості українська суверенна нація. Усвідомлення розвитку депресивних регіонів як пріоритетного завдання

визволить її із економічної, політичної та духовної прірви. Чорний камінь Мар в Погребищі-на-Росі і замучені на ньому три українські православні священники можуть стати при цьому точкою опори, а згодом – нарижним каменем, коном землі української. Тим більше, що ця знакова для України подія сталася у 1648 році, на самому початку її визвольних змагань. Зараз на Камені вже зводиться православна церква, і він вповні може перетворитися на регіональний чи національний центр прочанства. Між іншим, так і було у давнину. Не виключене і перетворення дня вшанування пам'яті священників-страстотерпців – 18 (28) червня – не лише на церковне, але й на державне та всенародне свято. Адже за новим стилем він якимось дивом збігається із днем Конституції України і відтак чим далі, тим більше буде пов'язуватись у масовій свідомості з ідеями незалежності України, її богоданності та національного відродження.

2. Опосередковані вигоди

Крім прямих наслідків, будуть і опосередковані, які наразі можуть виявитися не менш важливими. Запроваджена МАРУ система професійного експертного контролю і дорадництва на всіх рівнях державного управління, місцевого самоврядування, виробництва, розподілу, обміну і споживання, коли фахівці будуть отримувати добрі гроші за свою роботу і дорожити місцем, може серйозно вдарити по нинішньому розгулу корупції, тіньовій економіці, яка у розвинених країнах Заходу становить 5 – 15 % валового продукту, а у нас – 50 – 60 % або й більше [16, с. 279]. Припиниться нецільове використання коштів державного бюджету, практично всі вони доходитимуть до адресатів, тоді як сьогодні від 30 до 40 % їх осідає у кишнях чиновників у вигляді різноманітних «відкатів». Правильно використане громадськістю право «підтвердження відповідності» (вдалий чиновницький термін із Положення про Держспоживстандарт України) усіх соціально значущих рішень і дій у державі може дійсно привести до значного покращення ситуації в управлінській та соціально-економічній сферах. Незаангажовані атестаційні комісії відсіють значну частку непрофесійних та корумпованих кадрів, що стимулюватиме перебудову системи їх підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, загалом державної кадрової політики. За межі України вивезено більше 20 млрд доларів США і товарів на суму близько 5 млрд доларів [27], що співмірно із її національним доходом. І це лише зафіксована державою частина, причому зафіксована досить давно, на межі ХХ – ХХІ століть, бо зараз діють такі схеми, що вже й ніким стороннім не фіксуються. Патріотично спрямовані і прибуткові проекти МАРУ, при цільовій роботі із вітчизняним бізнесом, політикумом, українською діаспорою за кордоном, можуть спонукати власників влади вивезені та «ліві» гроші в Україну.

3. Підсумковий прогноз

Не покладаючись на випадок, ще раз коротко перелічимо усі прямі та опосередковані вигоди Національного проекту «Україна без окраїн» / «Русь-Україна Свята»: 1) в Україні з'явиться, нарешті, чітка і зрозуміла національна ідея, яка враховуватиме характерні особливості її історичного розвитку (лінія соціо- та державотворення Київська Русь – Гетьмансько-козацька держава – незалежна Україна), національної ментальності (її сільські та православні християнські витоки) і нинішнього етапу (необхідність подолання відставання від провідних країн світу); вона отримає нове лице, яке будуть впізнавати на міжнародній арені і яке вигідно відрізнятиме її від інших держав; все це закладатиме підвалини для внутрішніх і зовнішніх проривів; 2) держава звільниться від дошкульних звинувачень у злочинній бездіяльності з боку політичної опозиції, об'єднань громадян, широкої громадськості, світової спільноти; 3) зміниться імідж – підвищиться і рейтинг держави у світі, для неї відкриються двері там, де вони зараз зачинені, включаючи і ЄС; технополіси стануть не тільки форпостами збереження пам'яток історії та культури, національної пам'яті, але й міжнародними центрами науково-культурних обмінів, сприятимуть зміцненню взаємопорозуміння і дружби народів; 4) громадські організації не будуть

ходити юрбою попід вікнами у держави, а самі даватимуть собі раду і розбудовуватимуть своє життя на свій смак і розсуд у екотехнополісах; тут же проходить апробація громадських ініціатив, які претендуватимуть на роль загальнонаціональних; 5) держава також отримує можливість «обкатувати» реформи на тих же полігонах-екотехнополісах; звісно, за згодою самоврядування останніх; 6) суттєвий прогрес у науці та технологіях за рахунок екотехнополісів, передусім у міждисциплінарних дослідженнях; причому без надмірних бюджетних фінансових витрат, допоможуть зароблені громадою гроші плюс ентузіазм вчених; 7) підвищення інвестиційної активності і вітчизняних філантропів, і української діаспори, яка зможе вкладати кошти у цільові проекти в рідних місцях; 8) Україна показує приклад демократизації світові і стає надзвичайно привабливою сферою іноземних інвестицій, передусім у межах національних та регіональних екотехнополісів; 9) подолання негативних явищ у царині нормативно-правового забезпечення соціо- і державотворення; державного і громадського контролю, експертного дорадництва; кадрової політики держави; присвоєння наукових звань та ступенів; 10) зростання професійного рівня, оплати праці, соціальної захищеності працівників науки, освіти та культури; 11) якісно новий рівень керованості держави, її готовності до надзвичайних ситуацій; 12) широкомасштабний експеримент, якому немає аналогів у світі, вплине оздоровлюючим чином на усю соціально-економічну, політичну та духовну ситуацію у країні; сприятиме зближенню позицій та взаємопорозумінню держави, громадськості та бізнесу на основі принципів соціального партнерства, християнських цінностей; виховає і згуртує нову, патріотично налаштовану генерацію української еліти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Толочко П. Имеет ли Украина национальную идею // *Новости*. – 1995. – 20 октября.
2. Україна на зламі тисячоліть: історичний екскурс, проблеми, тенденції та перспективи / Щокін Г.В., Попович М.В., Кармазіна М.С. та ін. – К.: МАУП, 2000. – 384 с.
3. Марчук Є. Сьогодні символом української національної ідеї має бути не булава, а комп'ютер // *День*. – 1998. – 31 січня.
4. Сорокин П.А. Система социологии / Сост. Липский В.В., Сапов В.В.: В 2 т. – М.: Наука, 1993. – Т. 1 – 448 с.; Т. 2. – 688 с.
5. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст» № 1580-IV від 4 березня 2004 року // *Урядовий кур'єр*. – 2004. – № 84. – 6 травня.
6. Вдовенко Н. Створено корпорацію «Науковий парк «Київська політехніка» // *Київський політехнік*. – 2007. – № 19. – 30 травня.
7. Протокол «круглого столу» з питання «Проблеми відновлення діяльності технопарків і виконання Закону IV-3333 від 12.01.2006 р.», що відбувся в ТП ІЕЗ ім. Є.О. Патона 23.06.2006 р. // www.tp.paton.kiev.ua/news/.
8. Урядовий портал. Прес-служба віце-прем'єр-міністрів. Повідомлення. Віце-прем'єр-міністр України Д.В. Табачник взяв участь у відкритті Наукового парку «Київська політехніка» // www.kmu.gov.ua/control/publish/article.
9. Наші права: участь громадян в управлінні державними справами / С.В. Злобін, С.О. Майданевич, Н.В. Окша, Д.В. Войтенко / Заг. ред. Н.К. Дніпренко. – Вінниця: ТОВ «Консоль», 2006. – 64 с.
10. Робота уряду у сфері взаємодії з громадськістю / С.В. Злобін, С.О. Майданевич, Н.В. Окша, Д.В. Войтенко / Заг. ред. Н.К. Дніпренко. – Вінниця: ТОВ «Консоль», 2006. – 32 с.
11. Урядовий портал. Проекти нормативно-правових актів Департаменту комунікацій влади та громадськості Секретаріату Кабінету Міністрів України // www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article.
12. Рекомендації учасників слухань у Комітеті ВР України з питань промислової політики і підприємництва на тему «Про хід впровадження Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарчої діяльності», що відбулися 13 квітня 2004 р. відповідно до вимог Постанови ВР України № 1385-IV від 11 грудня 2003 р. // www.usipr.kiev.ua/modules
13. Моргун В.А. Концепция универсальной науки и образования: прошлое, настоящее и будущее // *Наука. Релігія. Суспільство*. – 2004. – № 1. – С. 279-294.
14. Атанов Г.А. Украинской науке есть что сказать! // *Золотой Скиф*. – 2002. – № 2. – С. 51-53.
15. Розбудова громадянського суспільства в Україні (історико-політичне дослідження) / Беренштейн Л.Ю., Моргун В.А., Реєнт О.П. та ін. (Вст. ст. Смоля В.А.). – К.: НАН України, Інститут історії України, 1999. – 256 с.
16. Моргун В.А. Суспільно-політичні проблеми розбудови громадянського суспільства в незалежній Україні: історичний аспект: Монографія. – Донецьк: Донецький національний університет МОН України, 2003. – 432 с.
17. Моргун В.А. Громадянське суспільство в контексті типології психоісторії людства // *Наука. Релігія. Суспільство*. – 2003. – № 1. – С. 171-212.

18. Моргун В.А. Квантова психоісторія людства // Штучний інтелект. – 2003. – № 2. – С. 93-105.
19. Моргун В.А. Традиційні та сучасні засади космометрії. (У контексті відкриття періодичної системи пульсації Космосу – природи, суспільства, людини) // Штучний інтелект. – 2003. – № 4. – С. 511-569.
20. Моргун В.А. Естественнаучные основы квантификации всемирной истории // Штучний інтелект. – 2004. – № 3. – С. 90-106.
21. Моргун В.А. Квантификация всемирной истории // Историчні і політологічні дослідження. – 2004. – № 3 (21). – С. 4-17.
22. Моргун В.А. Квантовая психоистория как универсальная методология познания. Части I-V // Наука. Релігія. Суспільство: Наук. журнал Донецького державного інституту штучного інтелекту МОН України та НАН України. – Ч. I. – 2004. – № 2. – С. 287-317; Ч. II. – 2004. – № 3. – С. 255-283; Ч. III. – 2004. – № 4. – С. 232-261; Ч. IV. – 2005. – № 2. – С. 209-239; Ч. V. – 2005. – № 3. – С. 231-251.
23. Моргун В.А. Влияние цикличности на эволюцию природы, общества и человека. (К 100-летию теории относительности Эйнштейна) // Штучний інтелект. – 2005. – № 1. – С. 221-245.
24. Моргун В.А. Периодическая система катастроф // Штучний інтелект. – 2005. – № 4. – С. 791-806.
25. Моргун В.А. Волновые парадоксы общественного прогресса // Наука. Релігія. Суспільство. – 2005. – № 4. – С. 209-242.
26. Моргун В.А. Квантовая революция в гуманитарных науках: Серия методических пособий к спецкурсу «Квантовая психоистория». – Выпуски I – V. – Донецк: Донецкий национальный университет МОН Украины, 2005. – Вып. I. – 27 с.; Вып. II. – 28 с.; Вып. III. – 28 с.; Вып. IV. – 19 с.; Вып. V. – 31 с.
27. Семиноженко В.П. Без ефективного функціонування науки Україна не матиме майбутнього // www.crimea.edu/crimea/ac/.
28. Технополисы: Мировой опыт и принципы создания / Сост. Феденко В.Ф. и др. / Отв. ред. Жовтянский В.А., Мужилко А.А. – К.: Институт кибернетики им. В.М. Глушкова АН Украины, 1992. – 70 с.
29. Поросся в контексті історії України: Всеукраїнська науково-практична конференція / Інститут історії НАН України, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України, Українська академія історичних наук, Всеукраїнська спілка краєзнавців, Національний еколого-натуралістичний центр Міністерства освіти і науки України, Погребищенська районна державна адміністрація Вінницької області, Профспілка працівників освіти і науки України. – Погребище, 2005. – С. 5.
30. Дьякон Андрей Кураев. Сатанизм для интеллигенции. (О Рерихах и Православии): В 2 т. – М.: Отчий дом, 2005. – Т. 1. Религия без Бога. – С. 115.
31. Шлепніна І. Наукові авторитети і державні пріоритети. Чому у нас одне з іншим не збігається? // День. – 2006. – 20 травня.
32. Мазур А. Закон про технопарки втретє отримав підтримку у Верховній Раді // Дзеркало тижня. – 2006. – 21-27 січня. – № 2 (581).
33. Каразін Василь Назарович (1773 – 1842). Науковець, винахідник, громадський діяч, просвітителі // Видатні постаті України: Біогр. довідник / Щокін Г.В., Головатий М.Ф., Гайченко В.А. та ін. – К.: МАУП; Книжкова палата України, 2004. – С. 347-350.
34. Пояснювальна записка до проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Комплексної програми підтримки розвитку українського села на період до 2015 року» // www.minagro.kiev.ua/page.
35. Стенограма 44-го засідання 5-ї сесії Верховної Ради України четвертого скликання 11 травня 2004 р. під головуванням В.М. Литвина. День уряду // www.rada.gov.ua/zakon/skl4/5session/STENOGR/DOC/44.DOC.
36. 50 сіл – як не було // Україна молода. – 2005. – № 196. – 21 жовтня.

В.А. Моргун

Интеллектуальный потенциал Украины и ее геополитические перспективы

В статье рассматривается неудовлетворительное состояние науки и образования в Украине и делается вывод о неопределенности в связи с этим ее геополитических перспектив. Предлагается конкретная программа выхода страны из глубокого социально-экономического, политического и духовного кризиса.

V.A. Morgun

Intellectual Potential of Ukraine and its Geopolitical Prospects

The unsatisfactory state of science and education in Ukraine is examined in the article and in this connection is concluded about uncertainty of its geopolitical prospects. The concrete program of output from a deep socio-economic, political and spiritual crisis of country is offered.

Стаття надійшла до редакції 24.07.2007.